

О.М. Кузьменко,

молодший науковий співробітник НДЛ освітології Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАВДЯКИ НАВЧАННЮ У СПІВПРАЦІ (CO-OPERATIVE LEARNING)

Кузьменко О.М.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАВДЯКИ НАВЧАННЮ У СПІВПРАЦІ (CO-OPERATIVE LEARNING)

Проаналізовано результати реалізації ідеї навчання у співпраці під час вивчення курсу «Філософія освіти»; охарактеризовано основні методи та форми роботи, які було використано; визначено, що філософія «навчання у співпраці» сприяє розвитку комунікативної компетентності за рахунок активізації когнітивного, емоційно-оцінного та поведінкового аспектів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, філософія «навчання у співпраці», стратегії «навчання у команді», «навчання разом», «пила».

Kuzmenko O.M.

DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE WHILE CO-OPERATIVE LEARNING

It is analyzed the realization of the idea of co-operative learning while studying the course "Philosophy of Education"; it is characterized the main methods and forms which were used in activity; it is defined that philosophy of "co-operative learning" encourages the development of communicative competence by intensification cognitive, emotional and behavioral aspects.

Key words: communicative competence, philosophy of "co-operative learning", strategies "Team Learning", "Learning Together", "Jigsaw".

Кузьменко О.Н.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ БЛАГОДАРЯ ОБУЧЕНИЮ В СОТРУДНИЧЕСТВЕ (CO-OPERATIVE LEARNING)

Проанализировано результаты реализации идеи обучения в сотрудничестве во время изучения курса «Философия образования»; охарактеризованы основные методы и формы работы, которые были использованы; определено, что философия «обучения в сотрудничестве» содействует развитию коммуникативной компетентности за счет активизации когнитивного, эмоционально-оценочного и поведенческого аспектов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, философия «обучения в сотрудничестве», стратегии «обучения в команде», «обучение вместе», «пила».

Динамічність та швидкоплинність сучасного світу зумовили необхідність утвердження нової парадигми розвитку освіти, яка ґрунтується на компетентнісному підході. Реалізація даного підходу на всіх рівнях освіти наразі є актуальним завданням, про що свідчать як вітчизняні дослідження (Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, І. Зимня, О. Локшина, А. Маркова, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Ситник, Н. Фоменко, А. Хуторський), так і дослідження, які активно проводяться міжнародними організаціями (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку та ін.).

Поняття «компетентність» у Законі України «Про вищу освіту» визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей [1]. Вважається, що формування

основних компетентностей забезпечує здатність особи успішно здійснювати подальшу навчальну діяльність, реалізовуватися професійно в умовах сучасної динаміки ринку праці, дає можливість орієнтуватися у глобалізованому суспільстві, інформаційному просторі.

Ключовою як для професійного, так і для особистісного розвитку є комунікативна компетентність. У вітчизняному науковому просторі різні її аспекти досліджували Г. Андреева, О. Бодальова, О. Добротвор, Ю. Ємельянова, В. Кан-Калик, О. Киричук, Н. Кузьміна, І. Ладанов, Л. Петровська, І. Родигіна, О. Савченко Т. Яценко та ін.

В останні роки проблема формування комунікативної компетентності все більше актуалізується за рахунок впровадження проблемно-орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання, у рамках яких розробляються різноманітні педагогічні технології, що спрямовані на забезпечення

активної комунікації між студентами, їх творчої взаємодії та спільного навчання.

Мета даної статті — розкрити важливість навчання у співпраці (co-operative learning) для розвитку комунікативної компетентності у студентів.

Вважається, що навчання у співпраці — це, швидше, філософія, ніж технологія чи набір дидактичних прийомів і методів [5]. Її розробниками є американські вчені: Р. Славін (Університет Хопкінса), Р. Джонсон і Д. Джонсон (Міннесотський Університет) та група Дж. Аронсона (Каліфорнія). Головна ідея навчання у співпраці — вчитися разом, а не просто щось виконувати разом. До основних принципів такого навчання можна віднести: індивідуальну відповідальність, рівні можливості для участі кожного члена підгрупи, розподіл обов'язків, позитивну атмосферу, взаємодію тощо.

Основні ідеї та принципи навчання у співпраці було апробовано під час вивчення курсу «Філософія освіти» (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр») у Київському університеті імені Бориса Грінченка.

Згідно з робочою навчальною програмою студенти, вивчаючи дану дисципліну, повинні навчитися:

- аналізувати праці філософів і педагогів, виявляти їх креативну сутність та соціально значущі ідеї;

- порівнювати філософські концепції представників різних філософських шкіл;

- обґрунтовувати власну позицію;

- виявляти та аналізувати тенденції розвитку освіти;

- здійснювати методологічно коректне обґрунтування тенденцій розвитку освіти;

- використовувати різні джерела та дослідження з інших галузей знань для обґрунтування своїх відповідей;

- оформлювати власні дослідження відповідно до вимог, визначених програмою навчального курсу [5, 108].

Задля формування у студентів необхідних умінь та навичок їм було запропоновано різні стратегії роботи, зокрема:

- навчання у команді (Student Team Learning): невеликі підгрупи із 5–6 осіб працювали над своєю проблемою / дослідженням. Кожна підгрупа складалася зі студентів, що мали різний рівень знань, або зі студентів — представників різних академічних груп. Важливим тут було досягнення усвідомлення кожним студентом, що його зусилля спрямовані на досягнення спільних цілей (team goals) та успіху всієї команди (team success) [3];

- «Пила» (Jigsaw): спільна тема для підгрупи із 4–6 осіб поділялася на підтеми для кожного студента, який мав познайомити з нею всіх інших. Проблемаю тут стало те, що для успішного

освоєння загальної теми необхідними були добросовісність кожного учасника підгрупи і активна співпраця у засвоєнні матеріалу, чого не завжди вдавалося досягнути. Тому більш ефективним виявилася варіація цієї стратегії — «Пила-2» (розробник Р. Славін). Відмінним тут стало те, що всі учасники підгрупи вивчали одну тему, але кожен додатково більш глибоко вивчав одну із підтем, стаючи у ній експертом. Ефективність цієї стратегії ще більше підвищилася, коли кожний експерт перед тим, як познайомити підгрупу зі своєю темою, спілкувався з експертами з інших підгруп, поглиблюючи свої знання;

- «навчання разом» (Learning Together): вся група працювала над однією загальною темою, окремі підтеми якої більш детально вивчалися підгрупами із 4–6 осіб. У результаті обміну інформацією між такими підгрупами відбувалося спільне навчання.

Варто зазначити, що принципи філософії «навчання у співпраці» було використано як під час практичних занять, так і під час лекцій, до яких студенти мали можливість готуватися заздалегідь. Завдяки такому підходу семінарські та лекційні заняття набули:

- проблемності — студенти у своїх підгрупах постійно працювали над вирішенням різноманітних завдань, вчилися комплексно підходити до проблем, формувати обґрунтовані висновки;

- діалогічного спілкування, яке відбувалося у вигляді як зовнішнього, так і внутрішнього діалогу;

- ознак ігрової діяльності — для активізації комунікативних та мисленневих процесів студентів було використано методи мозкового штурму та бліц-гри. Так, зокрема, досить ефективним виявився метод шести капелюхів мислення мальтійського та британського психолога Е. де Боно. На його думку, при вирішенні будь-якої проблеми відбувається паралельна активізація різних, часто протилежно направлених, мисленневих процесів (E. de Bono, 2010). Психолог виокремив 6 основних режимів мислення і запропонував розділити їх між студентами, які у підгрупах працюють над дослідженням певної проблеми. Ці мисленневі процеси метафорично представлені капелюхами різного кольору: білий капелюх відповідає за мислення, яке оперує фактами, цифрами, точними даними; жовтий капелюх відображає позитивне мислення; чорний капелюх відповідає за пошук недоліків та вияв перешкод; червоний капелюх є втіленням емоційного наповнення на шляху до вирішення заданої проблеми, інтуїтивних здогадок; зелений капелюх відображає креативне мислення, відповідає за пошук нестандартних варіантів вирішення проблеми; синій капелюх збирає та опрацьовує всю отриману інформацію, формулює висновки та приймає рішення. Під час вивчення курсу

«Філософія освіти» завдяки цьому методу студенти мали змогу подивитися на проблему з різних точок зору і досягнути, у результаті, більшої об'єктивності. Особливо важливим було надання можливості кожному студенту попрацювати у різних ролях, що значною мірою сприяло розвитку комунікативних умінь та навичок;

— ефекту синергії — завдяки спільній колективній діяльності. Було апробовано метод дебатів (формат К. Поппера): команди відстоювали протилежні погляди на тему: «Знання — найважливіша ціннісна орієнтація людини у XXI ст.» (тема розглядалася у контексті ліберальної та консервативної парадигм в освіті).

Таблиця 1

ПРОВЕДЕННЯ ДЕБАТІВ ЗА ФОРМАТОМ К. ПОППЕРА

<p>1. Перший виступ — Доповідач 1 (с) *</p> <p>1) Представляє команду; 2) Представляє тему; 3) Висвітлює актуальність теми; 4) Обґрунтовує 3 аргументи на підтвердження теми. До кожного наводить факти, статистику, цитати</p>	<p>5. Третій виступ — Доповідач 2 (с)</p> <p>1) відбиває заперечення від команди-суперника; 2) відстоює стверджувальні позиції своєї команди, наводячи нові докази (до вже висунутих аргументів); 3) окреслює слабкі позиції команди-суперниці</p>	<p>П'ятий виступ — Доповідач 3 (с)</p> <p>1) виявляє ключові місця зіткнення двох команд; 2) робить порівняльний аналіз 2 позицій, підкреслюючи сильні сторони своєї команди і слабкі — команди-суперниці; 3) використовує не тільки безпосередні виступи гравців, а й результати перехресних запитань. * Нові аргументи не наводить</p>
<p>2. Доповідач 3 (з) ставить запитання доповідачу 1 (с)</p>	<p>6. Доповідач 1 (з) ставить запитання доповідачу 2 (с)</p>	
<p>3. Другий виступ — Доповідач 1 (з) *</p> <p>1) представляє команду; 2) висвітлює актуальність теми, але з позиції незгоди з нею; 3) відбиває основні аргументи суперників; 4) наводить власні 3 аргументи з доказами</p>	<p>7. Четвертий виступ — Доповідач 2 (з)</p> <p>1) спростовує докази стверджувальної команди; 2) утверджує власні (наводить докази до 3-х основних положень аргументів); 3) підкреслює слабкі позиції команди-суперниці</p>	<p>Шостий виступ — Доповідач 3 (з)</p> <p>1) виявляє ключові місця зіткнення двох команд; 2) робить порівняльний аналіз 2-ох позицій, підкреслюючи сильні сторони своєї команди і слабкі — команди-суперниці; 3) використовує не тільки безпосередні виступи гравців, а й результати перехресних запитань. ! Нові аргументи не наводить</p>
<p>4. Доповідач 3 (с) ставить запитання доповідачу 1 (з)</p>	<p>Доповідач 1 (с) ставить запитання доповідачу 2 (з)</p>	

* Умовні позначення:

Доповідач 1 (с) — перший гравець команди, яка займає ствердну позицію щодо теми.

Доповідач 1 (з) — перший гравець команди, яка заперечує тему.

Застосування основних ідей та принципів «навчання у співпраці» («co-operative learning») під час вивчення курсу «Філософія освіти» сприяло активізації у студентів основних аспектів спілкування, а саме: комунікативного, перцептивного та інтерактивного. Апробовані стратегії («навчання у команді», «навчання разом», «пила») виявили свою ефективність у формуванні основних компонентів, що складають структуру комунікативної компетентності:

— когнітивного — студенти отримали теоретичні знання про основні правила, принципи

та закономірності міжособистісного спілкування;

— емоційно-оцінного — студентів стимулювали до прояву та усвідомлення тих інтересів та схильностей, які визначають їх комунікацію;

— поведінкового — студенти набули практичних навичок та умінь, (наприклад, вести діалог, розподіляти обов'язки, аргументовано висловлювати свою точку зору, переконувати, вирішувати конфлікти, дискутувати тощо).

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37–38, ст. 2004. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. — Назва з екрану.
2. *Калинкина Е.Г.* Формат дебатов Карла Поппера с элементами политического кейса : методическое пособие / Е.Г. Калинкина, С.А. Наумов. — СПб, 2002. — 38 с.
3. Обучение в сотрудничестве (групповые формы обучения) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://kem70.school.kemsu.ru/Content/documents/coop_educ.doc. — Назва з екрану.
4. Обучение в сотрудничестве: что это такое? [Електронний ресурс] // Институт содержания и методов обучения РАО, Лаборатория дистанционного обучения. — Режим доступу : <http://ininfo.mggu-sh.ru/data/resources/collaborative-learning/book/int3.htm>. — Назва з екрану.
5. Освітологія : фахова підготовка : навч.-метод. посібник ; за ред. В.О. Огнев'юка ; Авт. кол. : Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О., Драч О.О., Линьов К.О., Гонюкова Л.В. [та ін.]. — М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — К. : ВП Едельвейс, 2014. — 624 с.
6. *Ратовська С.В.* Технології кооперативного навчання як засіб удосконалення підготовки майбутніх педагогів / С.В. Ратовська // Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського. — Випуск 1.31. Педагогічні науки. — С. 158–164.
7. *Edward de Bono.* Six Thinking Hats / Edward de Bono. — Penguin UK, 2 March 2010. — 272 p.
8. *Chapuis Lea.* Pedagogy. Embedding Learning Technologies. Module 1 [Електронний ресурс] // Lea Chapuis. — Australian Capital Territory “Education and Training”. — 30 p. — Режим доступу : <http://www.principals.in/uploads/pdf/Pedagogy.pdf>. — Назва з екрану.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Elektronnyi resurs]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, № 37–38, st. 2004. — Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. — Nazva z ekranu.
2. *Kalinkina Ye.G.* Format debatov Karla Poppera s elementami politicheskogo keysa : metodicheskoye posobiye / E.G. Kalinkina, S.A. Naumov. — SPb, 2002. — 38 s.
3. Obuchenie v sotrudnichestve (gruppovyye formy obucheniya) / [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu : http://kem70.school.kemsu.ru/Content/documents/coop_educ.doc. — Nazva z ekranu.
4. Obuchenie v sotrudnichestve: chto eto takoye? [Elektronnyi resurs] / Institut sodержaniya i metodov obucheniya RAO, Laboratoriya distantsionnogo obucheniya. — Rezhym dostupu: <http://ininfo.mggu-sh.ru/data/resources/collaborative-learning/book/int3.htm>. — Nazva z ekranu.
5. Osvitohiia: fakhova pidhotovka: navch.-metod. posibnyk; za red. V.O. Ogneviuka ; Avt. kol. : Ogneviuk V.O. , Sysoieva S.O., Drach O.O., Lyniov K.O., Honiukova L.V. [ta in.]. — M-vo osvity i nauky Ukrainy, Kyiv. un-t im. B. Grinchenka. — K. : VP Edelveis, 2014. — 624 s.
6. *Ratovska S.V.* Tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia yak zasib udoskonalennia pidhotovky maibutnikh pedahohiv / S.V. Ratovska // Naukovyi visnyk MDU imeni V.O. Sukhomlynskoho. — Vypusk 1.31. Pedahohichni nauky. — S. 158–164.
7. *Edward de Bono* Six Thinking Hats / Edward de Bono. — Penguin UK, 2 March 2010. — 272 p.
8. *Chapuis Lea.* Pedagogy. Embedding Learning Technologies. Module 1 / Lea Chapuis. — Australian Capital Territory “Education and Training”. — 30 p. — Retrieved from : <http://www.principals.in/uploads/pdf/Pedagogy.pdf>.

*Рецензент — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України С.О. Сисоєва
Прийнято до друку — кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Терентьєва*